

HANDEL LUDŹMI – STATYSTYKA

Wprowadzenie

Statystyczne opisanie zjawiska handlu ludźmi wymaga analizy dostępnych danych, a także uwzględnienia specyfiki handlu ludźmi, która wyraźnie wpływa na jego statystyczny wymiar. Przestępstwo handlu ludźmi charakteryzuje niewielka liczba czynów ujawnionych przez właściwe organy państwa, połączona ze społecznym przekonaniem o ogromnej liczbie przestępstw rzeczywiście popełnionych. Takie stanowisko jest prezentowane zwłaszcza przez ekspertów. Fundacja Przeciwko Handlowi Kobietami „La Strada” stoi na stanowisku, że rozmiary zjawiska handlu ludźmi można porównać do góry lodowej, ponieważ oficjalne statystyki ukazują tylko niewielką jego część.¹ Wiedza dotycząca skali całego zjawiska przybiera postać szacunków, które nie znajdują żadnego uzasadnienia i odzwierciedlenia w danych gromadzonych zarówno przez organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości, jak też organizacje pozarządowe.

Szacunkowa liczba ofiar handlu ludźmi związanych z Polską jako krajem pochodzenia, przeznaczenia i tranzytu, wynosi **ponad 15.000 osób rocznie**², podczas gdy dane Prokuratury Krajowej wskazują na **1.708 ofiar**, ale nie rocznie, a **w okresie 1995-2005**.

Badanie przeprowadzone w latach 1996-2003 przez Biuro Narodów Zjednoczonych ds. Narkotyków i Przestępczości (UNODC) wykazało, że Polska pełni istotną rolę w zjawisku handlu ludźmi. W informacjach stanowiących podstawę dla badań, Polska (obok Albanii, Bułgarii, Węgier, Włoch i Tajlandii) była **bardzo często** wymieniana jako **kraj tranzytowy**. Poza tym Polska **często** była wymieniana w informacjach jako **kraj pochodzenia**, jak również jako **kraj przeznaczenia**³.

Wobec **ogromnej dysproporcji** między danymi szacunkowymi a danymi oficjalnymi należy wskazać przyczyny takiego stanu rzeczy.

Po pierwsze, dysproporcja między danymi jest spowodowana specyfiką obu rodzajów danych. Z jednej strony żadne oficjalne statystyki kryminalne nie oddają, w dalekim nawet przybliżeniu, rozmiarów przestępczości rzeczywiście popełnionej⁴. Z drugiej zaś strony dane szacunkowe tworzone są ze świadomością błędu w postaci zanizenia lub zawyżenia. Znaczna dysproporcja między dwoma rodzajami statystyk może skutecznie oddziaływać na społeczną świadomość zjawiska. Być może dzieje się tak w przypadku handlu ludźmi.

Statystyki podawane opinii publicznej, choć szacunkowe, mogą wydawać się przesadzone. **Parlament Europejski** poinformował w 2000 r., że rocznie ofiarami handlu ludźmi staje się 4 mln osób, a w samej Europie Zachodniej 500 tys. osób.⁵ **Departament Stanu USA** szacuje, że ofiarami handlu ludźmi staje się 600-800 tys. osób rocznie⁶,

¹ Fundacja przeciwko handlowi kobietami „La Strada”, *Handel ludźmi. Informacje o zjawisku 2004*, Wydawnictwo Noktus, s. 10.

² M. Lehti, *Trafficking in women and children in Europe*, Heuni Paper No. 18, The European Institute for Crime Prevention and Control affiliated with the United Nations, Helsinki 2003, s. 10 i 21, <http://www.heuni.fi/uploads/to30c6cjsxayah11.pdf>. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), *The case of Poland*, http://www.unodc.org/unodc/trafficking_projects_poland.html.

³ United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), *Trafficking in Persons: Global Patterns*, April 2006, s. 18-20, http://www.unodc.org/pdf/traffickinginpersons_report_2006ver2.pdf.

⁴ P. Horoszowski, *Kryminologia*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1965, s. 53.

⁵ European Parliament, Directorate-General for Research, *Trafficking in Women*, Civil Liberties-Series, PE 109 EN, PE 288.127, March 2000, s. 5, http://www.europarl.europa.eu/workingpapers/libe/pdf/109_en.pdf.

⁶ Department of State US, *Trafficking in Persons Report 2006*, s.6.

Amerykańska Agencja ds. Rozwoju Międzynarodowego (USAID) szacuje roczną liczbą ofiar na 700 tys. do 4 mln⁷, zaś bardzo często przywoływana **Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji (IOM)** szacuje liczbę ofiar na 700 tys. do 2 mln⁸. W tym kontekście abstrakcyjnymi wydają się dane **Uniwersytetu w Exeter** mówiące o 5-7 mln⁹, jak również dane **Międzynarodowej Organizacji Pracy** informujące o 12,3 mln osób wykonujących pracę przymusową¹⁰.

Po drugie, czyn przestępny może zostać uznany za inne przestępstwo niż handel ludźmi, np. czerpanie korzyści z cudzej prostytutki, gwałt albo pobicie. Wpływ na kwalifikację prawną czynu, a w konsekwencji na granice wymiaru kary, mają zeznania ofiary handlu ludźmi. Wobec tego uwzględnić należy dwie przyczyny zeznania uniemożliwiającego kwalifikację czynu jako handlu ludźmi. Pierwszą jest nieznanostwo prawa. Ofiara może być bowiem nieświadoma co do faktu, że stała się ofiarą handlu ludźmi, ponieważ nie zna takiego przestępstwa. Drugą jest próba „chronienia” sprawcy. Ofiara może, z różnych powodów, zeznawać w sposób uniemożliwiający ukaranie sprawcy bądź skłaniający do ukarania go w sposób mniej dolegliwy.

Po trzecie, ofiara może zostać zakwalifikowana w niewłaściwy sposób – np. jako nielegalny migrant, uchodźca (gdy występuje o taki status) albo osoba prostytutująca się. W celu eliminacji tego czynnika zakłócającego odzwierciedlenie w statystykach rzeczywistej liczby ofiar handlu ludźmi, istotne jest dołożenie starań zmierzających do skutecznej identyfikacji ofiar przez funkcjonariuszy porządku publicznego, którzy mają z nimi bezpośredni kontakt (policjanci, prokuratorzy, funkcjonariusze Straży Granicznej, pracownicy pomocy społecznej)¹¹.

Po czwarte, cechą handlu ludźmi jest transgraniczność, której zasadniczym przejawem jest przemieszczanie ofiar. Różnice kulturowe i językowe między krajem pochodzenia ofiary a krajem przeznaczenia mogą być na tyle istotne, że uniemożliwiają właściwą komunikację i w konsekwencji wpływają na ocenę sytuacji ofiary przez funkcjonariuszy porządku prawnego kraju przeznaczenia.

Po piąte, ofiara nie składa zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa. Wprawdzie zawiadomienie może złożyć sprawca, klient ofiary (w przypadku wykorzystania dla celów seksualnych), osoba przypadkowa albo rodzina, to jednak nie ma wątpliwości, że handel ludźmi powinien być zgłaszany przede wszystkim przez ofiary. Praktyka wykazuje, że nie wszystkie ofiary informują właściwe władze o podejrzeniu popełnienia przestępstwa, a można nawet domniemywać, że informacji nie przekazują większość ofiar¹².

Powodów milczenia ofiar jest co najmniej kilka. **Nieznanostwo prawa** została wymieniona wcześniej, ale wiąże się z nią inna istotna okoliczność. Ofiary handlu ludźmi niejednokrotnie obawiają się **nieskuteczności działania organów ścigania i wymiaru**

⁷ U.S. Agency for International Development, Trafficking in Persons The USAID Strategy for Response, February 2003, s. 3, http://www.usaid.gov/our_work/cross-cutting_programs/wid/pubs/pd-abx-358-final.pdf.

⁸ IOM, Trafficking in migrants, Quarterly Bulletin No 23, April 2001, s. 1, http://www.old.iom.int/documents/publication/en/tm_23.pdf.

⁹ A. Cockayne, *Prostitution and Sexual Exploitation in The European Union*, s. 14, http://www.ex.ac.uk/~watupman/undergrad/aac/word_format.doc.

¹⁰ Department of State US, *op.cit.*, s.6.

¹¹ W czasie opracowywania niniejszego raportu (styczeń-luty 2007) MSWiA wspólnie z Uniwersytetem Warszawskim przeprowadza pilotaż kwestionariusza wspomagającego identyfikację ofiary handlu ludźmi, który został opracowany przez ekspertów reprezentujących Komendę Główną Policji, Komendę Główną Straży Granicznej, Prokuraturę Krajową, Fundację „La Strada”, Fundację „Dzieci Niczyje” i Uniwersytet Warszawski.

¹² Krajowy Sprawozdawca w sprawie handlu ludźmi w Holandii szacuje, że tylko 5% ofiar zgłosiło swoją wiktymizację. Za: The Research and Training Center of Polaris Project, *Very Low Number of Police Reporting Trafficking in Women*, 21 January 2003, <http://www.humantrafficking.com/humantrafficking/client/view.aspx?ResourceID=1892>.

sprawiedliwości, a w tym także **korupcji** urzędników państwowych. Ofiary nie mają zaufania do urzędników państwowych, dlatego unikają kontaktu z organami państwa albo w trakcie kontaktu nie podają wszystkich okoliczności zdarzenia.

Bardzo ważnym czynnikiem wpływającym na decyzję o złożeniu zeznań jest **aspekt psychologiczny**. Handel ludźmi jest przestępstwem, które w bardzo brutalny sposób wnika w sferę intymnego życia ofiar i powoduje nieodwracalne skutki. Ofiary z reguły mają za sobą wykorzystywanie, traktowanie w sposób przedmiotowy, bicie i pozbawienie wolności. Z ich punktu widzenia lepiej potraktować takie wydarzenia jako zakończone i nie powracać do nich w trakcie postępowania sądowego. Zeznawanie oznacza bowiem odtwarzanie tych zdarzeń, a w konsekwencji **ponowne przeżywanie przykrych doznań**, ale także wstyd z powodu stania się ofiarą przestępstwa, a jednocześnie z powodu konieczności opisywania tych doznań. Dodatkowo ofiary **obawiają się potępienia albo odrzucenia** przez rodzinę, sąsiadów i społeczeństwo. **Wstydzą się** wszystkiego, co się stało, dlatego milczą. Niejednokrotnie ofiary **obwiniają się**. Uznają, że stały się ofiarą swojej naiwności, łatwowierności czy zaufania innej osobie. Okolicznością, która prawdopodobnie ma największe znaczenie przy podejmowaniu przez ofiarę decyzji o milczeniu jest obawa **przed zemstą ze strony sprawców**. Bardzo często obawy są uzasadnione z uwagi na **groźby wyrządzenia krzywdy** ofierze albo rodzinie ofiary. Zdarzają się również groźby ujawnienia zdjęć kompromitujących ofiarę. Najbardziej dramatyczne przypadki nie poinformowania właściwych służb o przestępstwie wiążą się z życiem lub zdrowiem ofiary. Stan zdrowia ofiary może uniemożliwiać jej złożenie zeznań. Osobną grupę stanowią ofiary, które zostały pozbawione życia.

Odrębne zagadnienia stanowią niekompletność, niedokładność i nieporównywalność statystyk. **Kvinnoforum** stoi na stanowisku, że ułomności danych statystycznych dotyczących handlu ludźmi są spowodowane trzema zasadniczymi przyczynami. Po pierwsze, brak jest jednej, kompletnej i powszechnie stosowanej definicji handlu. Po drugie, przestępcza natura tego zjawiska wpływa na sposób i przedmiot badania. Po trzecie, w wielu państwach handel kobietami nie jest postrzegany jako istotny problem¹³.

Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji (IOM) wskazywała natomiast w 2001 r., że powodem braku dostatecznych danych dotyczących handlu ludźmi jest:

- nielegalna natura handlu ludźmi,
- brak prawnych regulacji przeciwko handlowi ludźmi,
- niechęć ofiar do informowania władz o swoich doświadczeniach,
- brak zainteresowania władz państwowych gromadzeniem danych i prowadzeniem badań w tym zakresie¹⁴.

Frank Laczko (IOM) wskazywał również na występowanie mieszanych statystyk obejmujących handel ludźmi i nielegalną migrację, a także koncentrowanie się statystyk wyłącznie na transgranicznym handlu ludźmi przy pominięciu handlu wewnątrzpaństwowego¹⁵.

Powszechnie przyjętą tendencją, o czym była już mowa wcześniej, jest podawanie szacunkowej liczby ofiar handlu. Kierując się jednak zasadami obiektywizmu i rzetelności, w raporcie przedstawione są tylko i wyłącznie potwierdzone dane statystyczne uzyskane w efekcie działań podjętych przez Policję, Straż Graniczną i Prokuraturę.

¹³ C. Wennerholm, *Trafficking in women, girls and boys – a global issue* (w:) Kvinnaforum, *A Resource Book for working against Trafficking in the Baltic Sea Region*, 3rd Edition, Stockholm February 2002, s. 5, <http://www.kvinnoforum.se/Documents/Literature/Pdf/resurs2002x.pdf>.

¹⁴ IOM, *op. cit.*, s. 1, http://www.old.iom.int/documents/publication/en/tm_23.pdf.

¹⁵ F. Laczko, *Human Trafficking: The Need for Better Data*, Migration Information Source, Washington, Migration Policy Institute, November 1, 2002, <http://www.migrationinformation.org/Feature/print.cfm?ID=66>.

Definicja i metodologia

Zgodnie z definicją zawartą w art. 4 lit. d Konwencji Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi, otwartej do podpisu dnia 16 maja 2005 r. w Warszawie¹⁶, „ofiara” oznacza każdą osobę fizyczną będącą podmiotem handlu ludźmi zdefiniowanego w art. 4 konwencji.

W związku z definicją handlu ludźmi zawartą w art. 4 konwencji, a przede wszystkim w art. 3 Protokołu o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 15 listopada 2000 r.¹⁷ należy przyjąć, że:

ofiara przestępstwa handlu ludźmi to każda osoba, która w związku z użyciem wobec niej gróźb, zastraszania, oszustwa lub innych form przymusu lub podstępny, została wykorzystana do świadczenia usług seksualnych, pornografii, pracy przymusowej, pobrania narządów lub innych form eksploatacji, niezależnie od tego, czy wyraziła na to zgodę, czy nie.¹⁸

Tak sformułowana definicja jest odnoszona zarówno do „ofiar” w rozumieniu organów państwowych kierujących się przy identyfikacji kwalifikacją prawną czynu, którego dana osoba stała się ofiarą, jak również do „ofiar” w rozumieniu organizacji pozarządowych, dla których kwalifikacja prawna nie zawsze jest czynnikiem decydującym o uznaniu danej osoby za ofiarę handlu ludźmi.

Dane statystyczne na temat handlu ludźmi – ofiary, sprawy, wyroki

Źródłem statystyk dotyczących przestępstwa handlu ludźmi w Polsce są: Policja, Straż Graniczna¹⁹, Prokuratura Krajowa i Ministerstwo Sprawiedliwości (sądy). Statystyki dotyczące handlu ludźmi należy analizować ze świadomością, że każda sprawa, każdy sprawca i każda ofiara wiążą się z określonymi zdarzeniami, które niekoniecznie łączą jedną ofiarę i jednego sprawcę. W jednej sprawie może wystąpić kilku sprawców i kilkaset ofiar. Związane jest to ze zróżnicowanym okresem, w którym sprawcy prowadzili swoją przestępczą działalność, tym bardziej, że znamię czasownikowe „uprawia” wymienione w art. 253 § 1 k.k. zakłada ciągłość czynu. Dodatkowo należy stwierdzić, że nie ma żadnej zależności między liczbą sprawców, a liczbą ofiar.

¹⁶ Konwencja nie weszła jeszcze w życie. Według stanu na dzień 15 lutego 2007 r. została podpisana przez 30 państw i ratyfikowana przez 4 państwa (Albania, Austria, Mołdowa i Rumunia).

¹⁷ Dz. U. 2005 r., Nr 18, poz. 160. Protokół wszedł w życie w dniu 25 grudnia 2003 r.

¹⁸ Z. Lasocik (red.), *Handel ludźmi – zapobieganie i ściganie*, Ośrodek Badań Praw Człowieka, Katedra Kryminologii i Polityki Kryminalnej IPSiR UW, Warszawa 2006, s. 614.

¹⁹ W okresie 1999-2004 Straż Graniczna prowadziła 12 postępowań przygotowawczych.

I. Dane statystyczne Policji²⁰

Handel ludźmi (według przepisów kodeksu karnego)						
Rok	Art. 204 § 4 k.k.		Art. 253 § 1 k.k.		Art. 253 § 2 k.k.	
	Liczba przestępstw	Liczba podejrzanych	Liczba przestępstw	Liczba podejrzanych	Liczba przestępstw	Liczba podejrzanych
1998*	6	b.d.**	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
1999	3	4	5	3	3	3
2000	6	7	19	12	0	0
2001	10	3	24	23	1	0
2002	2	2	8	7	0	0
2003	3	1	21	12	0	0
2004	6	4	44	21	0	0
2005	3	1	19	9	1	1
Ogółem	39	22	140	87	5	4

Tabela 1. Handel ludźmi (według przepisów kodeksu karnego).

* Dane zostały zarejestrowane według kodeksu karnego obowiązującego od dnia 1 września 1998 r.

** b.d. – brak danych.

W okresie od 1998 r. do 2005 r. Policja stwierdziła 179 przestępstw w sprawach z art. 204 § 4 k.k. (uprowadzenie za granicę w celu uprawiania prostytucji) i 253 § 1 k.k. (handel ludźmi), które wprawdzie penalizują różne czyny, to jednak powszechnie przyjmuje się, że oba dotyczą zjawiska „handlu ludźmi”. Liczba przestępstw z art. 204 § 4 k.k., poza rokiem 2001, nie przekroczyła 6. Natomiast liczba podejrzanych, poza 2000 r., nie przekroczyła 4. Jeśli chodzi o liczbę przestępstw z art. 253 § 1 k.k. i podejrzanych o popełnienie tego przestępstwa, to charakterystyczny jest ich wzrost w okresach trzyletnich (1999-2001 i 2002-2004).

II. Dane statystyczne Prokuratury Krajowej²¹

Wyniki postępowań przygotowawczych w sprawach o handel ludźmi w latach 1995-2005						
Rok	Ilość	Ilość spraw	Ilość spraw zakończonych umorzeniem		Ilość osób	Ilość osób
	zakończonych postępowań	zakończonych wniesieniem aktu	z powodu niewykrycia sprawcy	z powodu niezaistnienia przestępstw	oskarżonych	pokrzywdzonych

²⁰ Tabela 1 została opracowana na podstawie danych dostępnych na stronie Komendy Głównej Policji - <http://www.policja.pl/portal/pol/4/314/>, <http://www.policja.pl/portal/pol/23/508/> i <http://www.policja.pl/portal/pol/31/560/>.

²¹ Tabele 2-6 pochodzą z Biura do Spraw Zwalczania Przemocności Zorganizowanej, Prokuratura Krajowa.

		oskarżenia				
1995	20	18	-	2	43	205
1996	33	26	1	6	59	232
1997	37	31	1	5	58	163
1998	41	25	2	14	64	109
1999	17	14	-	3	24	109
2000	43	38	1	4	119	172
2001	49	35	6	8	71	93
2002	19	11	4	4	40	167
2003	45	30	4	11	134	261
2004	25	18	2	5	39	98
2005	31	19	2	10	42	99
Ogółem w latach 1995- 2005	360	265	23	72	693	1708

Tabela 2. Wyniki postępowań przygotowawczych w sprawach o handel ludźmi w latach 1995-2005.

W latach 1995-2005 polskie prokuratury zakończyły prowadzenie 360 postępowań przygotowawczych w sprawach dotyczących handlu ludźmi. Akt oskarżenia został wniesiony do sądu w 265 sprawach, co stanowiło 73,61% wszystkich spraw. Pozostałą część stanowiły sprawy, które zostały zakończone umorzeniem z powodu niewykrycia sprawcy lub niezaistnienia przestępstwa. Średnio 24,09 spraw rocznie kończyło się wniesieniem aktu oskarżenia. Najmniej w 1999 r. – 14, najwięcej w 2000 r. – 38. W badanym okresie brakuje wyraźnej tendencji wzrostu lub spadku liczby postępowań przygotowawczych zakończonych wniesieniem aktu oskarżenia.

Wśród spraw zakończonych umorzeniem postępowania 75,79% stanowią sprawy zakończone z powodu niezaistnienia przestępstwa. Wśród zakończonych postępowań w ogóle udział umorzonych jest zróżnicowany. W latach 1998 r., 2002 r. i 2005 r. stanowił niemalże 50% (odpowiednio 16 z 41 spraw, 8 z 19 spraw i 12 z 31 spraw), natomiast w pozostałych nigdy nie był mniejszy niż 10%.

Liczba osób oskarżonych we wszystkich sprawach wyniosła 693. W poszczególnych latach liczba oskarżonych jest bardzo zróżnicowana i wynosi od 24 (1999 r.) do 134 (2003 r.). Zaskakuje fakt, że w 1999 r. oskarżone zostały tylko 24 osoby, podczas gdy rok wcześniej 64, zaś rok później 119. Zauważyć jednak należy, że w 1999 r. tylko 14 postępowań (najmniej w badanym okresie) zakończyło się wniesieniem aktu oskarżenia, zaś w 1998 r. – 25, a w 2000 r. – 38. Podobny spadek liczby aktów oskarżenia, przy kilkukrotnym wzroście w następnym roku jest widoczny w latach 2001-2003.

Liczba aktów oskarżenia nie mówi wprost o liczbie oskarżonych. W 2001 r. w 35 sprawach oskarżono 71 osób, podczas gdy dwa lata później w 30 sprawach oskarżono niemalże dwa razy więcej osób (134). Podobnie jest w przypadku liczby osób pokrzywdzonych. Nie ma też żadnej zależności między liczbą osób oskarżonych a liczbą pokrzywdzonych. W 1995 r. oskarżono 43 osoby, zaś pokrzywdzonych było 205. W 2003 r. oskarżono trzy razy więcej osób niż w 1995 r. (134), ale pokrzywdzonych było niewiele więcej niż w 1995 r. (261).

W roku 2004 i 2005 niemalże wszystkie zmienne osiągnęły podobną wartość, co sugeruje, że przestępczość związana z handlem ludźmi, przynajmniej z punktu widzenia statystyk prokuratorskich, ustabilizowała się.

Do istotnych braków omówionych statystyk prokuratorskich należą: brak określenia liczby osób podejrzanych, organów wszczynających postępowania przygotowawcze i prokuratur prowadzących te postępowania, jak również brak informacji nt. szacunkowych zysków osiągniętych przez sprawców.

Liczba ofiar – cudzoziemców w latach 1995-2005	
Narodowość	Liczba ofiar
Białoruś	212
Ukraina	149
Bułgaria	28
Rumunia	16
Mołdowa	16
Rosja	11
Łotwa	8
Wietnam	7
Litwa	5
Sri Lanka	4
Mongolia	3
Kostaryka	2
Ogółem	461

Tabela 3. Liczba ofiar – cudzoziemców w latach 1995-2005.

W omawianym okresie zarejestrowanych zostało **1.708 ofiar**, wśród których **461** (26,99%) stanowili obywatele **12 państw**. Zaledwie 16 ofiar pochodziło spoza Europy (Wietnam, Sri Lanka, Mongolia, Kostaryka). Nie ujawniono ofiar pochodzących z krajów zachodnioeuropejskich, jak również z krajów Grupy Wyszehradzkiej (Czechy, Węgry i Słowacja), które podobnie jak Polska pełnią rolę istotnego kraju tranzytowego w Europie. Spośród ofiar pochodzących z republik nadbałtyckich, nie ujawniono ofiar pochodzących z Estonii.

Liczba ofiar			
Rok	poniżej 15 roku	korzystających z	korzystających ze

	życia	ochrony Policji	wsparcia Fundacji „La Strada”
2002	18	11	11
2003	21	3	3
2004	2	2	6
2005	0	0	6
Ogółem w latach 2002-2005	41	16	26

Tabela 4. Liczba ofiar.

Uwaga: w 2005 r. ujawniono 10 ofiar w wieku 16 i 17 lat.

Spośród 625 ofiar zarejestrowanych w latach 2002-2005 tylko 41 (6,56%) nie ukończyło piętnastego roku życia. Od 2003 r. liczba takich ofiar zdecydowanie zmniejszyła się, a w 2005 r. nie zarejestrowano żadnej ofiary z takimi cechami.

W omawianym okresie Policja udzieliła ochrony 16 ofiarom (2,56%), a Fundacja „La Strada” wspierała 26 ofiar (4,16%), co wskazuje, że zdecydowana większość ofiar nie otrzymuje właściwej pomocy i opieki ze strony państwa. Dodatkowo od 2002 r. zmniejszyła się liczba ofiar korzystających z ochrony Policji.

Liczba przypadków zastosowania art. 316 § 3 k.p.k.	
Rok	Liczba przypadków
2001	8
2002	13
2003	16
2004	10
2005	10
Ogółem	57

Tabela 5. Liczba przypadków zastosowania art. 316 § 3 k.p.k.

W latach 2001-2005 przepis art. 316 § 3 k.p.k.²² został zastosowany w 57 przypadkach. Najczęściej w 2003 r. (16), a najrzadziej w 2001 r. (8). W latach 2004-2005 omawiany przepis został zastosowany w takiej samej liczbie przypadków.

Liczba oskarżonych cudzoziemców (ze względu na obywatelstwo)										
Rok	Bulgaria	Ukraina	Turcja	Albania	Hiszpania	Niemcy	Wietnam	Rosja	Rumunia	Suma
2001	16	-	3	1	1	-	-	-	-	21
2002	7	3	-	-	-	-	-	-	-	10
2003	7	21	-	-	-	1	1	1	-	31
2004	5	-	1	-	-	-	3	-	1	10

²² Przesłuchanie świadka przez sąd na etapie postępowania przygotowawczego, gdy zachodzi niebezpieczeństwo, że świadka nie będzie można przesłuchać na rozprawie. Uprawnionym do złożenia wniosku jest strona lub prokurator albo inny organ prowadzący postępowanie.

2005	2	-	-	-	-	2	-	-	-	4
Ogółem w latach 2001-2005	37	24	4	1	1	3	4	1	1	76

Tabela 6. Liczba oskarżonych cudzoziemców (ze względu na obywatelstwo).

Uwaga: w 2005 r. oskarżona została także osoba z podwójnym obywatelstwem – polskim i belgijskim. W statystykach została potraktowana jako obywatel Polski.

W latach 2001-2005 polskie prokuratury oskarżyły **326** osób, z których **76** to **cudzoziemcy** (będący obywatelami **9 państw**), co stanowi 23,31% wszystkich oskarżonych. Oznacza to, że sprawcami handlu ludźmi w Polsce są przede wszystkim obywatele Polski. Wśród oskarżonych cudzoziemców zdecydowaną większość stanowią obywatele Bułgarii (48,68%) i Ukrainy (31,58%). Znikomą część oskarżonych stanowią obywatele państw zachodnioeuropejskich (5,26%).

W omawianym okresie największa liczba cudzoziemców została oskarżona w 2003 r. (31) i od tamtej pory udział cudzoziemców w ogólnej liczbie oskarżonych systematycznie zmniejsza się. W 2005 r. oskarżonych zostało prawie dziesięciokrotnie mniej cudzoziemców niż w 2003 r. (4). Zmniejszenie się liczby oskarżonych cudzoziemców jest związane ze zmniejszeniem się liczby spraw zakończonych wniesieniem do sądu aktu oskarżenia, jak również ze zmniejszeniem się liczby oskarżonych (bez względu na narodowość) w latach 2004-2005.

Porównanie danych dotyczących cudzoziemców (ofiary i oskarżonych) zwraca uwagę na fakt, że najliczniejszą grupą ofiar są obywatele Białorusi, podczas gdy w badanym okresie nie został oskarżony żaden obywatel tego państwa. Poza tym obywatele Bułgarii i Ukrainy występują wśród trzech najliczniejszych grup narodowościowych zarówno wśród ofiar (pierwszą są obywatele Białorusi), jak i oskarżonych (trzecią są obywatele Turcji i Wietnamu).

III. Dane statystyczne z sądów powszechnych²³

Prawomocnie skazani dorośli wg przestępstwa i wymiaru kary – czyn główny art. 204 § 4 k.k.				
Rok	Liczba skazań	Kara pozbawienia wolności	Kara pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia wykonania kary	Kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania kary
1998	6	6	2	4
1999	8	8	3	5
2000	4	4	2	2
2001	3	3	0	3
2002	3	3	1	2
2003	1	1	0	1
Ogółem	25	25	8	17

²³ Tabele 7-8 zostały opracowane na podstawie danych Wydziału Statystyki, Ministerstwo Sprawiedliwości.

Tabela 7. Prawomocnie skazani dorośli wg przestępstwa i wymiaru kary – czyn główny art. 204 § 4 k.k.

Prawomocnie skazani dorośli wg przestępstwa i wymiaru kary – czyn główny art. 253 § 1 k.k.				
Rok	Liczba skazań	Kara pozbawienia wolności	Kara pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia wykonania kary	Kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania kary
1998	2	2	1	1
1999	2	2	2	0
2000	3	3	3	0
2001	7	6	6	1
2002	20	20	15	5
2003	5	5	4	1
Ogółem	39	38	31	7

Tabela 8. Prawomocnie skazani dorośli wg przestępstwa i wymiaru kary – czyn główny art. 253 § 1 k.k.

Osoby skazane za handel ludźmi, niezależnie od kwalifikacji prawnej czynu stanowią nieliczną grupę wśród wszystkich skazanych. W latach 1998-2003 polskie sądy skazały prawomocnie na karę pozbawienia wolności 64 osoby, przy czym w stosunku do 24 osób orzekły warunkowe zawieszenie wykonania kary.

W przypadku orzeczenia kary z art. 204 § 4 k.k. w prawie 3/4 spraw sądy wymierzały warunkowe zawieszenie wykonania kary. Natomiast w przypadku skazań na podstawie art. 253 § 1 k.k. sądy były bardziej restrykcyjne i orzekały karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia wykonania kary.

Liczba osób prawomocnie skazanych z art. 204 § 4 k.k. i art. 253 § 1 k.k. stanowi istotną informację o skuteczności ścigania i karania sprawców handlu ludźmi. Nie ma żadnych wątpliwości, że handel ludźmi jest zjawiskiem, które występuje w Polsce na szeroką skalę, ale liczba osób skazanych przeczy takiemu twierdzeniu.

Dane statystyczne na temat polskich ofiar handlu ludźmi w latach 2003-2005 w wybranych państwach Europy

Wprowadzenie

Polska pełni rolę kraju przeznaczenia, tranzytu i pochodzenia ofiar handlu ludźmi w globalnym systemie tego przestępstwa. Funkcja kraju pochodzenia sprowadza się do tego, że obywatele Polski stają się ofiarami handlu ludźmi (w różnych jego formach). W związku z tym, że ogólną tendencją jest przepływ ofiar handlu ludźmi z krajów słabiej rozwiniętych, do krajów lepiej rozwiniętych, obywatele Polski stają się ofiarami handlu ludźmi w krajach położonych w zachodniej części Europy, a w Polsce ofiarami stają się obywatele państw Europy Środkowo-Wschodniej. Można przyjąć, że umowna granica wyznaczająca kraj

pochodzenia i przeznaczenia ofiar handlu ludźmi będących obywatelami Polski przebiega wzdłuż Odry.

W związku z tym, że większość państw nie prowadzi statystyk dotyczących ofiar przestępstw (niekoniecznie przestępstwa handlu ludźmi), a już tym bardziej statystyk odnoszących się do narodowości ofiar – najbardziej wartościowe są dane uzyskiwane na etapie postępowania przygotowawczego przez policje lub/i prokuratury poszczególnych państw. W ramach uzupełnienia przywoływane są w raporcie dane organizacji pozarządowych.

Liczba ofiar podawanych przez NGO'sy prawie w każdym kraju jest wyższa niż liczba ofiar podawana przez organy władzy państwowej. Dzieje się tak z kilku powodów. Organizacje pozarządowe docierają do ofiar częściej i skuteczniej niż organy państwa. Mają kontakt z ofiarami, które dla państwa nie są pokrzywdzonymi, ponieważ organy państwa pozostają w stanie niewiedzy co do faktu wiktyimizacji takich osób. Ofiary z reguły nie mają zaufania do organów ścigania lub organów wymiaru sprawiedliwości, dlatego przekazują im niewiele informacji. Organizacje pozarządowe są postrzegane przez ofiary handlu jako godne zaufania i dyskretne. Ofiary mają świadomość, że przekazane przez nie informacje nie zostaną wykorzystane bez ich wiedzy. Państwo informuje o liczbie ofiar handlu stwierdzonej przez własne organy, natomiast organizacje pozarządowe informują o liczbie ofiar określonej na podstawie bezpośrednich kontaktów z ofiarami oraz ich relacji o istnieniu innych ofiar. Statystyki państwowe są zdecydowanie zaniżone w stosunku do rzeczywistej skali zjawiska, podczas gdy statystyki organizacji pozarządowych, jeśli mają charakter szacunkowy, mogą być zawyżane.²⁴

Porównaniu poddane zostały dane statystyczne dotyczące ofiar handlu ludźmi narodowości polskiej w wybranych krajach Europy Zachodniej – Belgii, Grecji, Holandii, Niemiec i Szwajcarii.

Belgia

Belgia stanowi istotny kraj przeznaczenia ofiar handlu ludźmi, głównie z uwagi na położenie geograficzne i sąsiedztwo Holandii i Niemiec. Obywatele Polski, którzy stają się ofiarami handlu ludźmi trafiają do dużych aglomeracji, jak Bruksela czy Antwerpia. Informacje pochodzące z belgijskich organizacji pozarządowych (**Pagasa** w Brukseli, **Payoke** w Antwerpii i **Surya** w Liege) sugerują, że liczba polskich ofiar jest marginalna, aczkolwiek dotyczy to tylko tych ofiar, które korzystały z pomocy wymienionych organizacji²⁵.

²⁴ M. Wiśniewski, *Statystyki dotyczące handlu ludźmi - próba oceny*, <http://www.handelludźmi.uw.edu.pl>.

²⁵ Zgodnie z wspólną dyrektywą Ministerstwa Sprawiedliwości, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Ministerstwa Zatrudnienia i Pracy, Ministerstwa Spraw Socjalnych i Zatrudnienia Publicznego, wydaną w 1997 r. dla Urzędu Imigracyjnego, policji i inspekcji społecznej – tylko te trzy organizacje zostały wyznaczone jako wyspecjalizowane w pomocy ofiarom handlu ludźmi. Na podstawie: B. Moens, *Polityka zwalczania handlu ludźmi w Belgii – podejście kompleksowe* (w:) *Handel ludźmi – zapobieganie i ściganie*, Z. Lasocik (red.), Ośrodek Badań Praw Człowieka, Katedra Kryminologii i Polityki Kryminalnej IPSiR UW, Warszawa 2006, s. 422.

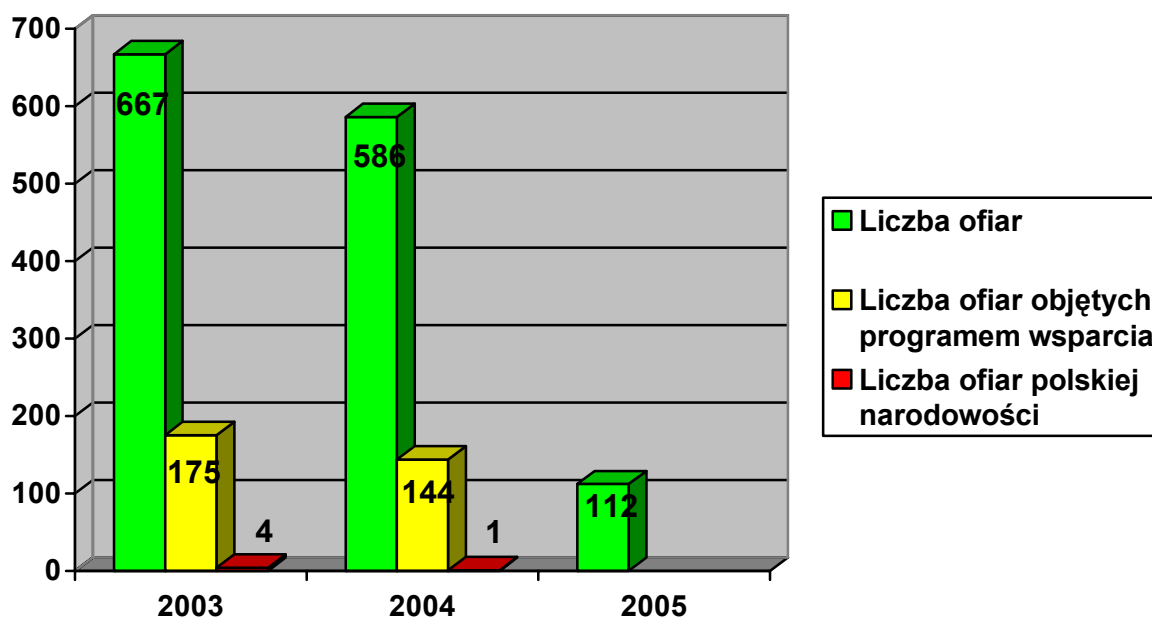
Ofiary handlu ludźmi w Belgii (dane organizacji pozarządowych)				
Rok	Liczba ofiar korzystających z pomocy organizacji pozarządowych*	Liczba ofiar objętych programem wsparcia		Procentowy udział polskich ofiar
		Ogółem	Obywateli Polski	
1999	235	96	2	2,08
2000	364	152	1	0,66
2001	468	140	3	2,14
2002	393	147	2	1,36
2003	667	175	4	2,28
2004	586	144	1	0,69
2005**	112	-	-	-
Ogółem	2.825	854	13	0,15

Tabela 9. Ofiary handlu ludźmi w Belgii (dane organizacji pozarządowych).²⁶

* - chodzi o pomoc w ramach: Pagasa, Payoke i Surya.

** - dane do lipca 2005.

Ofiary handlu ludźmi w Belgii

²⁶ Centre for Equal Opportunities and Opposition to Racism (CEDOR), *Annual Report: Belgian Policy on Trafficking in and Smuggling of Human Beings: Shadows and Lights*, Brussels, November 2005, s. 46-47, http://www.diversiteit.be/NR/rdonlyres/4DCB2177-A42D-439D-A81B-B45FE7BAE244/0/05_reporttrafficking.pdf.

Grecja

W okresie od 2003 r. do końca czerwca 2006 r. grecka Policja zidentyfikowała w sprawach dotyczących handlu ludźmi (art. 323A i art. 351 greckiego kodeksu karnego) 459 ofiar. Polskim obywatelstwem legitymowały się tylko dwie ofiary, które nie korzystały z jakiegokolwiek zinstytucjonalizowanej pomocy świadczonej przez Policję lub organizacje pozarządowe. Najliczniejszą grupę ofiar handlu ludźmi w Grecji stanowią obywatele Rosji i Rumunii.

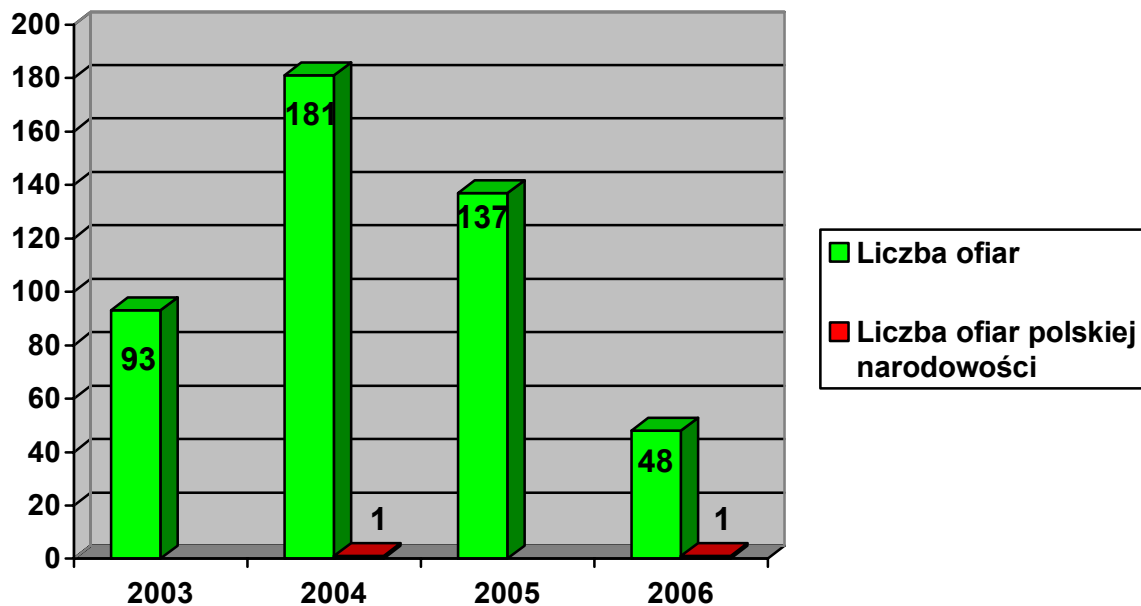
Ofiary handlu ludźmi w Grecji (dane greckiej Policji)			
Rok	Liczba ofiar	Liczba ofiar będących obywatelami Polski	Procentowy udział polskich ofiar
2003	93	-	-
2004	181	1	0,55
2005	137	-	-
2006*	48	1	2,08
Ogółem	459	2	0,44

Tabela 10. Ofiary handlu ludźmi w Grecji (dane greckiej Policji).²⁷

* - dane do 30 czerwca 2006 r.

²⁷ <http://www.ydt.gr/main/Section.jsp?SectionID=13438&LanguageID=1>.

Ofiary handlu ludźmi w Grecji

Holandia

Z uwagi na legalizację prostytucji Holandia stanowiła dla sprawców handlu ludźmi doskonałe miejsce na umieszczanie w nim młodych kobiet – ofiar handlu ludźmi. Z tego właśnie powodu Holandia stała się najistotniejszym krajem przeznaczenia dla ofiar tego przestępstwa.

Pierwsze informacje o handlu polskimi kobietami napływały na początku lat dziewięćdziesiątych minionego stulecia do Polskiego Stowarzyszenia Feministycznego (PSF) z holenderskiej Fundacji Przeciwko Handlowi Kobietami (*Stichting Tegen Vrouwenhandel – STV*)²⁸.

Informacje gromadzone przez krajowego sprawozdawcę ds. handlu ludźmi za okres 2000-2003 wskazują na stosunkowo niewielką liczbę polskich ofiar. Dane STV i IKP-S (*Informatie Knooppunt Politie Systeem – Policyjny system informacji*)²⁹ odnoszą się do osób, które są prawdopodobnymi ofiarami handlu ludźmi, dlatego wykazują większą liczbę ofiar

²⁸ T. Oleszczuk, S. Buchowska, *Syndrom pretty women (w:) Pierwszy rok La Strady. Rezultaty pierwszego w Europie Wschodniej i Centralnej Programu Prewencji Handlu Kobietami*, Warszawa wrzesień 1996, s. 24 (mat. powiel.).

²⁹ Identyfikacja jest dokonywana przez funkcjonariusza policji przy użyciu kwestionariusza wspomagającego identyfikację. Każdej pozytywnej odpowiedzi na pytania zawarte w kwestionariuszu przyporządkowana jest określona liczba punktów. Jeśli suma punktów wynosi co najmniej 10, to dana osoba jest rejestrowana w systemie jako potencjalna ofiara handlu ludźmi.

polskiej narodowości niż dane prokuratury. Ofiarami handlu ludźmi w Holandii są przede wszystkim obywatele tego kraju, a wśród cudzoziemców najliczniejsze grupy narodowościowe stanowią obywatele Bułgarii, Rumunii i Nigerii.

Ofiary handlu ludźmi w Holandii (dane STV)			
Rok	Liczba ofiar	Liczba ofiar będących obywatelami Polski	Procentowy udział polskich ofiar
2000	341	12	3,52
2001	284	4	1,41
2002	343	9	2,62
2003	257	3	1,17
Ogółem	1.225	28	2,29

Tabela 11. Ofiary handlu ludźmi w Holandii (dane STV).³⁰

Ofiary handlu ludźmi w Holandii (dane IKP-S)			
Rok	Liczba ofiar	Liczba ofiar będących obywatelami Polski	Procentowy udział polskich ofiar
2002	371	22	5,93
2003	153	4	2,61
Ogółem	524	26	4,96

Tabela 12. Ofiary handlu ludźmi w Holandii (dane IKP-S).³¹

Ofiary handlu ludźmi w Holandii (dane prokuratury)			
Rok	Liczba ofiar	Liczba ofiar będących obywatelami Polski	Procentowy udział polskich ofiar
2000	91	3	3,30
2001	186	1	0,54
2002	258	7	2,71
2003	155	3	1,94
Ogółem	690	14	2,03

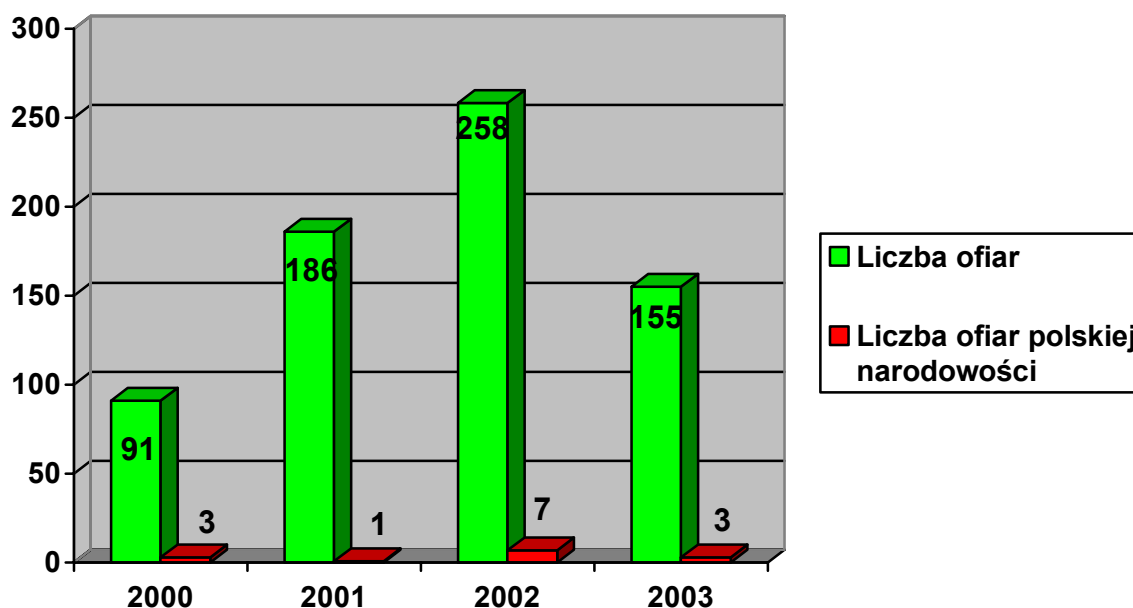
Tabela 13. Ofiary handlu ludźmi w Holandii (dane prokuratury).³²

³⁰ Dutch National Rapporteur on THB, *Trafficking in Human Beings – Supplementary figures. Fourth report of the Dutch National Rapporteur*, The Hague: Bureau NRM, October 2005, s. 4.
<http://rechten.uvt.nl/victimology/national/NL-NRMEngels4.pdf>.

³¹ *Ibidem*, s. 6.

³² *Ibidem*, s. 21.

Ofiary handlu ludźmi w Holandii

Niemcy

Niemcy stanowią jeden z głównych krajów przeznaczenia ofiar handlu ludźmi w Europie, podobnie jak stanowią główne miejsce przeznaczenia ofiar handlu ludźmi z Polski, które trafiają do domów publicznych w takich miastach jak Berlin, Hamburg, czy Dusseldorf.

Od 1999 r. Federalny Urząd Kryminalny (*Bundeskriminalamt – BKA*) publikuje raporty dotyczące handlu ludźmi w Niemczech. Raporty umożliwiają monitorowanie liczby i narodowości ofiar. Od 2000 r. liczba ofiar handlu ludźmi będących obywatelami Polski w poszczególnych latach wynosi mniej niż 100. Dodatkowo od 2003 r. widoczna jest wyraźna tendencja spadkowa. Wraz ze zmniejszeniem się ogólnej liczby ofiar handlu, zmniejsza się liczba ofiar narodowości polskiej, a także procentowy udział polskich ofiar wśród ogółu ofiar handlu ludźmi w Niemczech. Warto zauważyć, że w latach 2004-2005 dwie ostatnie zmienne osiągnęły wartości najmniejsze w całym omawianym okresie.

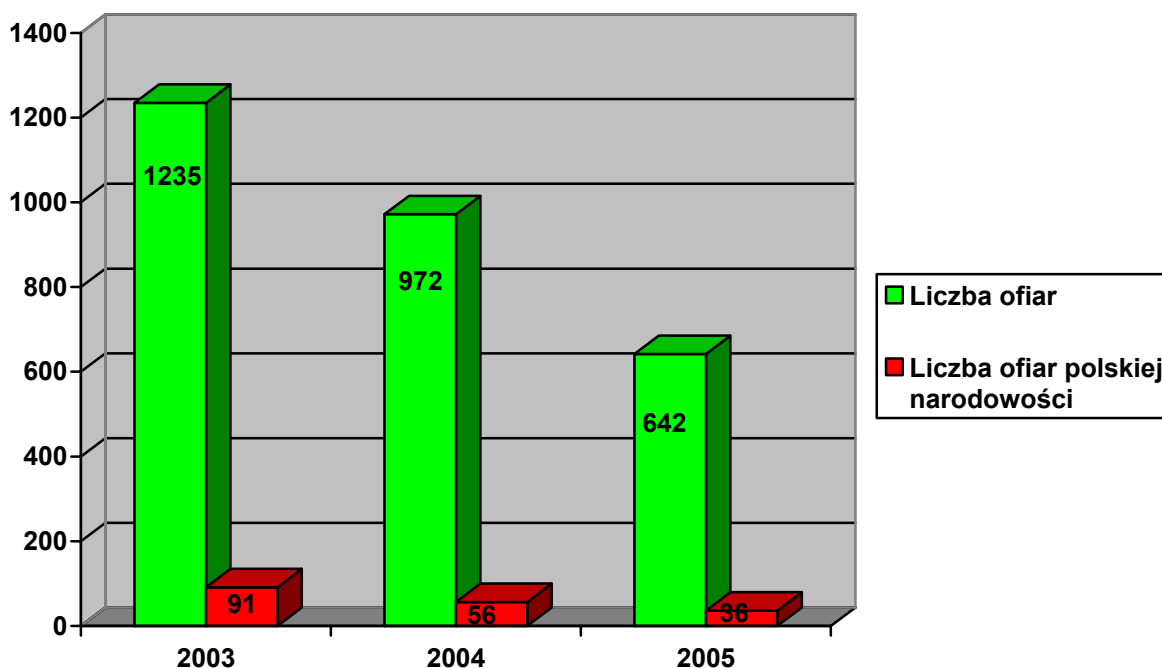
Ofiary handlu ludźmi w Niemczech (dane *Bundeskriminalamt*)

Rok	Liczba ofiar	Liczba ofiar będących obywatelami Polski	Procentowy udział polskich ofiar

1999	801	115	14,4
2000	926	74	8,0
2001	987	84	8,5
2002	811	82	10,1
2003	1.235	91	7,4
2004	972	56	5,8
2005	642	36	5,6
Ogółem	5.139	538	9,55

Tabela 14. Ofiary handlu ludźmi w Niemczech (dane *Bundeskriminalamt*).³³

Ofiary handlu ludźmi w Niemczech

Szwajcaria

Szwajcarska Policja w rocznych raportach nie podaje dokładnej liczby ofiar handlu ludźmi a odwołuje się do danych szacunkowych IOM zgodnie, z którymi 200 tys. osób

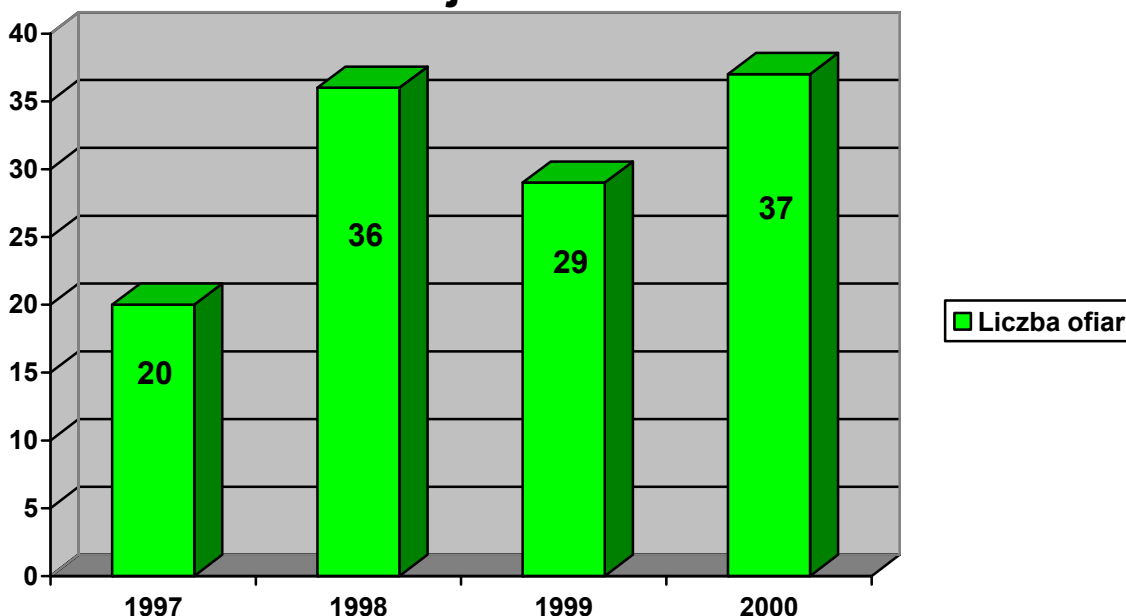
³³ Bundeskriminalamt, Lagebild Menschenhandel 2000, s. 5, <http://www.bka.de/lageberichte/mh/2000/mh2000.pdf>. Bundeskriminalamt, Lagebild Menschenhandel 2001, s. 8, <http://www.bka.de/lageberichte/mh/2001/mh2001.pdf>. Bundeskriminalamt, Lagebild Menschenhandel 2002, s. 5, <http://www.bka.de/lageberichte/mh/2002/mh2002.pdf>. Bundeskriminalamt, Lagebild Menschenhandel 2003, s. 5, <http://www.bka.de/lageberichte/mh/2003/mh2003.pdf>. Bundeskriminalamt, Bundeslagebild Menschenhandel 2004, s. 9, <http://www.bka.de/lageberichte/mh/2004/mh2004.pdf>. Bundeskriminalamt, Lagebild Menschenhandel 2005 – Pressefreie Kurzfassung, s. 5, <http://www.bka.de/lageberichte/mh/2005/mh2005.pdf>.

rocznie staje się ofiarami handlu ludźmi w Europie.³⁴ W okresie 1997-2000 w sprawach o przestępstwo handlu ludźmi z art. 196 StGB³⁵ zidentyfikowano 122 ofiary.

Ofiary handlu ludźmi w Szwajcarii (dane <i>Bundesamt für Polizei</i>)	
Rok	Liczba ofiar
1997	20
1998	36
1999	29
2000	37
Ogółem	122

Tabela 15. Ofiary handlu ludźmi w Szwajcarii(dane *Bundesamt für Polizei*).³⁶

Ofiary handlu ludźmi w Szwajcarii

Dane dotyczące narodowości ofiar handlu kobietami w 2005 r. podaje FIZ (*Fraueninformationzentrum*) – najważniejsza szwajcarska organizacja pozarządowa zajmująca się pomocą ofiarom tego przestępstwa, przy czym dane odnoszą się tylko do tych

³⁴ Bundesamtes Fur Polizei, *Bericht Innere Sicherheit der Schweiz 2005*, Mai 2006, s. 61, http://www.fedpol.admin.ch/etc/medialib/data/sicherheit/bericht_innere_sicherheit.Par.0038.File.tmp/BISS_2005_d.pdf.

³⁵ W marcu 2006 r. przepis ten został uchylony, a handel ludźmi jest penalizowany w art. 182 StGB.

³⁶ Bundesamtes Fur Polizei, *Bericht Innere Sicherheit der Schweiz 2002*, Juli 2003, s. 72, http://www.fedpol.admin.ch/etc/medialib/data/sicherheit/bericht_innere_sicherheit.Par.0004.File.tmp/BISS2002_leicht_d.pdf. Bundesamt für Justiz, *Menschenhandel in der Schweiz. Bericht der interdepartementalen Arbeitsgruppe Menschenhandel an das Eidgenössische Justiz – und Polizeidepartement*, Bern, September 2001, s. 18, <http://www.fedpol.admin.ch/etc/medialib/data/kriminalitaet/gesetzgebung/menschenhandel.Par.0007.File.tmp/ber-menschenhandel-d.pdf>.

ofiar, z którymi kontakt miała FIZ. W latach 2003-2004, FIZ zamiast narodowości ofiar podawała ich pochodzenie kontynentalne.

Ofiary handlu ludźmi w Szwajcarii (korzystające z pomocy FIZ)				
Rok	Liczba ofiar	Liczba ofiar z Europy Wschodniej*		Procentowy udział polskich ofiar
		Ogółem	Obywateli Polski	
2003	81	30	b.d.**	-
2004	85	23	b.d.	-
2005	116	32	3	9,37
Ogółem	282	85	3	-

Tabela 16. Ofiary handlu ludźmi w Szwajcarii (korzystające z pomocy FIZ).³⁷

* - do kategorii państw Europy Wschodniej FIZ zalicza: Bośnię i Hercegowinę, Bułgarię, Czechy, Litwę, Mołdowę, **Polskę**, Rosję, Rumunię, Serbię, Słowację, Ukrainę, Węgry, a także Kosowo.

** - dane do lipca 2005.

Mapa zjawiska³⁸

Miejsce popełnienia czynu zabronionego (okręgi w krajowym rejestrze karnym) przez prawomocnie skazanych dorosłych wg przestępstwa i wymiaru kary – czyn główny (art. 204 § 4 k.k. i art. 253 § 1 k.k.)			
Rok	Kwalifikacja prawna	Liczba skazań	Miejsce - województwa
1998	art. 204 § 4 kk	6	3 – Katowickie, 1 – Gorzowskie, 1 – Wrocławskie, 1 – Zielonogórskie
	art. 253 § 1 kk	2	1- Bielskie, 1 – Za granicą
1999	art. 204 § 4 kk	8	3 – Lubuskie, 2 – Podlaskie, 1 – Dolnośląskie, 1 – Opolskie, 1 - Zachodniopomorskie
	art. 253 § 1 kk	2	2 - Małopolskie
2000	art. 204 § 4 kk	4	2 – Lubuskie, 1 – Dolnośląskie, 1 – Świętokrzyskie
	art. 253 § 1 kk	3	1 – Dolnośląskie, 1 – Lubelskie, 1 – Lubuskie
2001	art. 204 § 4 kk	3	2 – Wielkopolskie, 1 – Lubuskie

³⁷ FIZ, *Jahresbericht 2003*, Zurich, s. 6 i 7, <http://www.fiz-info.ch/dt/publikationen/FIZ%20Jahresbericht%202003.pdf>. FIZ, *Jahresbericht 2004*, Zurich, s. 8 i 10, <http://www.fiz-info.ch/dt/publikationen/FIZ%20Jahresbericht%202004.pdf>. FIZ, *Jahresbericht 2005*, Zurich, s. 6 i 7, <http://www.fiz-info.ch/dt/publikationen/FIZ%20Jahresbericht%202005.pdf>.

³⁸ Tabela stanowiąca podstawę dla opracowania „Mapy zjawiska handlu ludźmi w Polsce (na podstawie liczby osób skazanych)” została opracowana na podstawie danych Wydziału Statystyki Ministerstwa Sprawiedliwości.

art. 253 § 1 kk	7	3 – Lubuskie, 3 – Mazowieckie, 1 – Zachodniopomorskie
-----------------	---	---

Tabela 17. Miejsce popełnienia czynu zabronionego (określi w krajowym rejestrze karnym) przez prawomocnie skazanych dorosłych wg przestępstwa i wymiaru kary – czyn główny (art. 204 § 4 k.k. i art. 253 § 1 k.k.).

Zjawiska, którym towarzyszy handel ludźmi³⁹

Przestępstwo handlu ludźmi jest ściśle powiązane z innymi przestępstwami (np. nielegalne przekroczenie granicy) i zjawiskami (np. prostytutka), które nie są przestępstwami. Przedstawionych statystyk nie można bezpośrednio odnosić do handlu ludźmi, ponieważ nie ma żadnej reguły, że każde stwierdzone przestępstwo zmuszania do prostitucji albo czerpania korzyści z cudzego nierządu jest związane z handlem ludźmi. Można jedynie domniemywać, że jakaś (bliżej nie określona) część tych przestępstw jest związana z handlem ludźmi, który oficjalnie nie został ujawniony.

Przestępstw związane z handlem ludźmi				
Rok	Liczba przestępstw stwierdzonych			
	Seksualne wykorzystanie zależności (art. 199 k.k.)	Zmuszanie do prostitucji (art. 203)	Czerpanie korzyści z cudzego nierządu (art. 204 § 1 i 2 k.k.)	Czerpanie korzyści z nierządu małoletniego (art. 204 § 3 k.k.)
1998	b.d.	7	44	3
1999	52	24	156	20
2000	89	26	168	30
2001	107	48	436	43
2002	139	63	317	45
2003	64	47	250	34
2004	225	46	376	43
2005	54	35	422	59
Ogółem	730	296	2169	277

Tabela 18. Przestępstwa związane z handlem ludźmi.

Liczba wszystkich przestępstw stwierdzonych, związanych (przynajmniej w teorii) z handlem ludźmi jest w każdym roku zdecydowanie większa niż liczba stwierdzonych przestępstw handlu ludźmi. Być może wśród tych czynów, które zostały objęte kwalifikacją prawną z art. 199, 203 i 204 § 1 i 2 k.k., znajdują się czyny, które powinny być zakwalifikowane z art. 253 k.k.

³⁹ Tabele 18-19 zostały opracowane na podstawie danych dostępnych na stronie Komendy Głównej Policji - <http://www.policja.pl/portal/pol/23/503/>, <http://www.policja.pl/portal/pol/23/507/>, <http://www.policja.pl/portal/pol/23/508/> i <http://www.policja.pl/portal/pol/31/571/>.

Nielegalnego przekroczenie granicy	
Rok	Liczba przestępstw (art. 264 k.k.)
1998	b.d.
1999	229
2000	346
2001	290
2002	225
2003	311
2004	254
2005	176
Ogółem	1831

Tabela 19. Nielegalne przekroczenie granicy.

Związki między nielegalnym przekroczeniem granicy a handlem ludźmi są niepodważalne, zwłaszcza gdy mamy na myśli handel ludźmi w jego ujęciu transgranicznym. Z tego właśnie powodu uzasadnione jest domniemanie, że wśród osób nielegalnie przekraczających granicę znalazły się nieujawnione ofiary handlu ludźmi.

W uzupełnieniu do danych zawartych w tabeli 19 należy dodać, że w 2005 r. ujawnionych zostało 6 przestępstw umożliwienia lub ułatwienia innej osobie pobytu na terytorium RP⁴⁰ (art. 264a).

Dane dotyczące okresu 1998-2005 związane są z poprzednią regulacją, która uznawała każde przekroczenie granicy państwowej naruszające warunki określone w ustawie o ochronie granicy państwowej za przestępstwo. Od 24 sierpnia 2005 r. przestępstwem jest przekraczanie granicy wbrew przepisom ustawy przy użyciu przemocy, groźby, podstępu lub we współdziałaniu z innymi osobami (art. 264 § 2 k.k.), jak również organizowanie innym osobom przekraczania granicy RP wbrew przepisom (art. 264 § 3 k.k.)⁴¹. Wydaje się, że to zawężenie przestępstwa nielegalnego przekroczenia granicy do poprzednio obowiązujących typów kwalifikowanych, wiąże je z handlem ludźmi w jeszcze większym stopniu. Obecnie nie jest przestępstwem przypadkowe czy nieświadome przekroczenie granicy. Jest nim tylko takie przekroczenie, w które jest zaangażowane kilka osób albo występuje użycie przemocy, groźby lub podstępu, czyli czynów towarzyszących handlowi ludźmi.

Wnioski

I. Wnioski dotyczące skali zjawiska handlu ludźmi w Polsce

Dane statystyczne prezentowane przez służby państwowe zdecydowanie odbiegają od danych szacunkowych podawanych przez organizacje międzynarodowe i organizacji

⁴⁰ <http://www.policja.pl/portal/pol/31/572/>.

⁴¹ Ustawa z dnia 22 kwietnia 2005 r. o zmianie ustawy o Straży Granicznej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 90, poz. 787) uchyliła przepis art. 264 § 1 k.k., przenosząc dotychczasowy typ podstawowy przestępstwa przekroczenia granicy państwowej wbrew przepisom do kodeksu wykroczeń (obecny art. 49a).

pozarządowe. Rozważania dotyczące tego, które źródła danych są bliższe prezentacji rzeczywistej skali zjawiska, są bezprzedmiotowe.

Oficjalne dane wskazują, że w ciągu ostatnich trzech lat zjawisko handlu ludźmi stabilizuje się. Liczba przestępstw ujawnionych, prowadzonych postępowań, wniesionych aktów oskarżenia, jak również liczba ofiar to zmienne, które w omawianym okresie uzyskują wartości podobne albo mniejsze w porównaniu do roku poprzedniego.

W roku 2004 i 2005 ujawnionych zostało prawie 100 ofiar i 40 sprawców. Ofiary pochodziły z Polski, Białorusi, Bułgarii i Ukrainy, natomiast sprawcy pochodzili z Polski, Bułgarii i Ukrainy. W ciągu tych dwóch lat ofiarami były tylko dwie osoby w wieku poniżej piętnastu lat.

Polskie ofiary handlu ludźmi zostały zidentyfikowane w Belgii, Grecji, Holandii, Niemczech i Szwajcarii. W przypadku każdego z tych państw, z wyłączeniem Niemiec, obywatele polski stanowili marginalną grupę wśród wszystkich ofiar ujawnionych w danym kraju.

II. Wnioski dotyczące dostępnych statystyk

Do najważniejszych uwag dotyczących dostępnych statystyk odnoszących się do handlu ludźmi należą:

- brak liczby ofiar handlu ludźmi w statystykach sądowych,
- brak wyodrębnienia dodatkowej zmiennej statystycznej jaką jest płeć ofiary,
- brak wyodrębnienia w statystykach sądowych i policyjnych narodowości ofiary,
- brak informacji na temat handlu ludźmi w Polsce bez elementu transgranicznego,
- brak informacji na temat szacunkowych korzyści majątkowych osiągniętych przez sprawców handlu ludźmi,
- poszczególne dane są rejestrowane w różnych okresach czasu, co uniemożliwia ich porównywanie,
- niektóre z informacji podawane są zbiorczo dla okresu kilkuletniego, bez podawania wartości dla poszczególnych lat,
- część danych nie jest powszechnie dostępna poprzez umieszczenie w publikacjach lub na stronach internetowych, co utrudnia dostęp do nich,
- dane organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości dotyczące określonego roku rzadko kiedy są podawane w pierwszym kwartale następnego roku,
- w Polsce nigdy nie została przeprowadzona gruntowna analiza danych statystycznych, podobnie jak nigdy wcześniej nie zostały przeprowadzone szerokie badania akt spraw o handel ludźmi.

Wymienione uwagi odnoszące się do statystyk opracowywanych przez służby państwowe wyraźnie wskazują, że zadania, które stoją przed Rządem polskim, są w tym zakresie ciągle obszerne i wymagają natychmiastowej realizacji celem doprowadzenia statystyk do stanu kompletności i dokładności, przy możliwie jak największej ich porównywalności.